

Repensem l'educació

El dia 4 de desembre es va presentar el manifest final de la Convocatòria Social per l'Educació a Catalunya. El document recull la preocupació d'una colla d'entitats de la societat civil catalana i d'institucions públiques per la situació de l'educació a casa nostra. Des de la revista *Engega* hem volgut afegir al debat les opinions de quatre professors de la UdG especialment relacionats amb el món de l'educació

En el manifest, es constaten circumstàncies com les següents: l'alt grau de fracàs escolar ens ha de moure a examinar els defectes del nostre sistema educatiu i de quina manera pot ser possible corregir-lo. En el debat hi han de participar directament els agents educadors, però també cal que s'hi impliqui tota la societat, això sí, evitant la interferència d'interessos partidistes i corporativistes. La importància de l'educació ha de ser efectivament reconeguda per les famílies, que han de poder conciliar la vida laboral amb la familiar gràcies a polítiques públiques eficients

i flexibles, perquè reconèixer el valor de l'educació vol dir reforçar la inversió econòmica i social, a la vegada que es recupera el prestigi dels mestres i la carrera docent. Veure el cost educatiu només com una despesa és menysprear l'educació i restar-li importància. Al contrari, cal entendre-la com una inversió amb vista al creixement econòmic.

Des de la revista *Engega* hem volgut afegir al debat les opinions de Josep Maria Terricabras, Xavier Besalú, Meritxell Estebanell i Paco Jiménez, i us les presentem a continuació.

1

Més enllà dels registres estrictament universitaris, més enllà de la polèmica sobre Bolonya, podríeu fer una breu dissecció de la situació que viu l'educació, en el nostre país, segons el vostre parer?

>>>Josep Maria Terricabras: La situació de l'educació és molt complexa perquè, de fet, reflecteix la situació de la societat, que també ho és. En aquest sentit, s'haurien de distingir diferents nivells i tenir en compte, almenys, aquests:

a) Educació familiar: és bàsica. En ella s'eduquen, o no, sentiments, comportaments i valors. Em temo que alguns dels dèficits més bàsics de l'educació a Catalunya vénen de dèficits en l'educació familiar.

b) Educació infantil i primària: és segurament la que funciona millor, però també és la que ha d'entomar de manera directa els dèficits previs dels alumnes. Els mestres, a aquest nivell, fan una gran feina que és massa poc valorada i reconeguda.

c) Educació secundària: és la que es fa en l'edat més difícil dels alumnes. Per això els centres es troben amb dificultats pròpies i alienes que sovint no poden vertebrar. Em sembla que la dificultat principal està en el fet que no sempre els docents de secundària d'un mateix centre comparteixen principis i objectius. Això desbarbora el sistema i l'afebleix.

d) Educació universitària: està extraordinàriament atomitzada. Cada àtom és molt pretensió, però, estranyament, els àtoms no s'agreguen en molècules. En aquests moments, les universitats em semblen més preocupades per la metodologia –que continua essent dolenta– que no pas pels continguts o pels objectius, que, quan no hi són, la societat o la indústria s'encarreguen pro de marcar. La universitat no té objectius propis. Fer recerca sovint ja no és tampoc un objectiu universitari, sinó una activitat que es fa a la universitat.

e) Educació social: avui ve sobretot de la televisió, el comerç, la publicitat, la indústria de l'oci i les noves tecnologies, que, en general, no tenen plantejaments educatius. L'educació social ve, doncs, de fonts que no la volen ni la valoren.

>>>Meritxell Estebanell: Crec que l'educació al nostre país viu un moment especialment complex. Es produeixen canvis molt importants provocats per la introducció de reformes en els currículums de tots els nivells educatius. Ens trobem en una societat que experimenta la incorporació de moltes persones procedents d'altres països, fet que comporta l'existència d'una gran diversitat que pot ser molt enriquidora però que, alhora, reclama una atenció més individualitzada que no sempre resulta senzilla. Vivim en un context tecnològicament avançat que aporta canvis importants en les maneres d'accedir a la informació, de generar coneixement, i de relacionar-nos. D'altra banda, la publicació de resultats poc reeixits en l'aplicació de les proves que serveixen per analitzar el rendiment dels estudiants fa aparèixer perspectives poc optimistes a l'hora d'esperar un bon reconeixement internacional del nostre sistema educatiu. I a tot això s'hi afegeix la situació de crisi econòmica que ens afecta a tots els nivells. Realment és una situació ben diferent a les que s'havien viscut anteriorment. Però davant alternatives derrotistes, des del món

educatiu cal plantejar-s'ho com una oportunitat per renovar els plantejaments pedagògics. De fet, crec que és el que s'està fent amb la reorientació del currículum que he esmentat al començament. Es vol tendir cap a una formació que prepari per afrontar els reptes d'un futur incert i canviant. En aquesta línia, les situacions educatives haurien d'anar orientades a formar persones autònomes, capaces de prendre decisions sense por a equivocar-se, conseqüents amb els seus actes i respectuoses amb els altres (siguin de la procedència que siguin i amb les cultures i creences que tinguin). Es tracta de formar ciutadans que "apreguin a aprendre", a valorar el que tenen i a gaudir contribuint a mantenir l'entorn en què viuen.

>>>Paco Jiménez: No sé si la dissecció ajudarà gaire, però, amb ànims de provocar i generar debat, crec que tots plegats no ens creiem prou la importància que té l'educació en el progrés de la humanitat si la comparem amb altres àmbits del desenvolupament humà. El concepte educació és un terme que té molts significats, és dialèctic i no és fàcil que les persones que hi estan implicades professionalment a diferents nivells l'entenguin ni el considerin de la mateixa manera. Potser una de les raons que expliquen aquesta percepció no gaire positiva del fet educatiu és que de vegades, moltes, quan parlem d'educació tenim la dificultat de saber o no saber si parlem tots plegats del mateix. Malgrat això, no podem girar l'esquena a la realitat que ens presenta una problemàtica educativa mal resolta i que no respon a les necessitats educatives de tots plegats. El fet educatiu hauria de deixar de ser una idea confusa i etèria i convertir-se en un fet i un moviment social que hauria de desenvolupar-se a tots els centres educatius de qualsevol nivell com un moviment d'innovació veritable.

>>>Xavier Besalú: L'educació d'un país és alhora mirall, efecte i projecció de la societat que la produeix i n'és, ensems, la receptora. De manera que la situació que viu l'educació a Catalunya diu molt de la gent que viu i treballa al nostre país. L'intent d'explicar l'estat de la qüestió al marge dels condicionaments econòmics, socials i culturals, fent abstracció de les múltiples agències de transmissió cultural i de conformació de les consciències que actuen en qualsevol societat complexa, i focalitzant l'atenció en el sistema educatiu, com si les seves parets l'aillessin del món, i els seus estadants, estudiants i professorat, fossin immunes a aquestes influències i seduccions formatives, és o bé d'una ingenuïtat forassenyada o bé senzillament fer trampa.

Les revolucions dels anys seixanta del segle passat a Occident van iniciar el desmuntatge d'uns sistemes socials molt rígids, jerarquitats, comunitaristes i ideologitzats i van propiciar un procés d'individualització i d'alliberament de les persones que ha arribat a uns extrems francament insostenibles. El futur es desdibuixa, esdevé massa obscur o senzillament no interessa, i pretenem viure en un present continu en el qual l'únic que té valor són els resultats concrets, els rendiments immediats, i en el qual els projectes a mitjà termini, les inversions de futur, cotitzen molt a la baixa o són vistos com a reminiscències del passat.

La globalització ha esborrat les fronteres estatals i ignora les tradicions nacionals; la vida econòmica demana, per damunt de tot, flexibilitat i capacitat d'adaptació als canvis continus i a les noves necessitats, reals o inventades, del mercat; les certeses morals i científiques han anat perdent credibilitat, el pluralisme social fa difícil de veure i posar-se d'acord en models de referència desitjables, els mètodes, les estratègies i els recursos s'han diversificat enormement, i l'abundor inabastable del coneixement i del saber fa molt difícil d'acordar

quina és la selecció de cultura que val la pena d'ensenyar i aprendre. La crisi de l'educació no és una crisi del sistema educatiu, sinó de tota la societat. Els culpables no són els immigrants, ni uns pares i mares massa permissius, ni un professorat desconcertat, ni uns infants i joves violents i escòpols, ni uns pressupostos massa escassos, ni unes polítiques excessivament reglamentistes... Però és legítima i, fins a cert punt, comprensible, la fixació en l'educació: primer perquè permet desviar l'atenció de les vertaderes arrels dels problemes, segon, perquè permet predicar, sentenciar i pontificar a una colla considerable de personatges, i tercer, perquè el valor simbòlic de l'educació és encara molt consistent.

2

Creieu que la societat, arran de les reflexions que molts de vosaltres proposeu, està prenent consciència que l'educació és l'autèntica clau de volta del futur?

>>>Josep Maria Terricabras: Evidentment, això és el que diu tothom. D'acord amb el que he dit a la resposta anterior, no crec que hi hagi una preocupació social real per l'educació. I, quan hi és, es descobreix fàcilment que "educació" s'acaba entenent de moltes maneres. Per això hi pot haver programes de televisió infectes fets per gent que ha rebut educació, fins i tot "superior"; per això hi pot haver periodistes, potser ben considerats i tot, que no saben ni enraonar ni escriure bé; per això els productes estrella de moltes empreses, sovint destinats a menors, estan relacionats amb la violència –de gènere o d'espècie–, amb la indiferència moral o amb els prejudicis més grollers i més primitius. He de parlar per força de manera genèrica i, doncs, injusta, perquè no puc afinar prou. Però, si accepto aquesta generalització finalment injusta, diré que, tendencialment, és de paraula que la societat està a favor de l'educació. De paraula.

>>>Meritxell Estebanell: Poder parlar del que pensa la societat en general em resulta massa agosarat. Suposo que hi deu haver moltes persones que, a partir de les seves pròpies reflexions i de les que altres persones els ajuden a fer, atorguen un paper molt rellevant a l'educació –jo en sóc una–, però també n'hi deu haver que no ho veuen així.

Tot i que generalment s'atribueix la responsabilitat d'educar als pares o tutors i al professorat, crec que s'ha de tenir present que els companys, els mitjans i l'entorn on es viu també eduquen, i molt! En aquest sentit, doncs, estariem considerant que aconseguir un futur millor a través de l'educació seria una responsabilitat compartida, en la qual tothom intervé, en una mesura major o menor.

Pensant en el futur, i des de la perspectiva de cada subjecte, crec que caldria considerar que l'èxit a la vida no sempre va associat a l'obtenció d'unes bones qualificacions acadèmiques, si més no, unes bones qualificacions no es converteixen, necessàriament, en una garantia d'èxit personal i professional. Avui dia, en el context que comentàvem abans, cal que les persones demostrin tenir iniciativa, capacitat per prendre decisions davant de tota mena de problemes i en qualsevol moment, i per a això, certament cal tenir coneixements i experiències acumulades, però amb això no n'hi ha

prou! Per aquest motiu s'està cercant un nou model formatiu, centrat en el desenvolupament de capacitats i no sols en l'acumulació de coneixements. En aquesta línia, la formació que es persegueix implica l'activació de molts més aprenentatges (conceptuals, procedimentals i actitudinals) d'una manera globalitzada. Per als docents aquesta nova manera d'orientar el currículum significa un canvi important perquè implica crear situacions en les quals l'estudiant hagi de posar en joc tots els aprenentatges d'una manera integrada. I per als estudiants significa un canvi radical en la manera d'enfocar els seus estudis, perquè han de passar de rebre els coneixements que els venien donats a implicar-se d'una manera molt més activa en el seu procés d'aprenentatge. S'espera que el resultat final sigui molt més profitós, però cal veure si tots sabrem respondre adequadament al repte que tenim plantejat!

>>>Paco Jiménez: Tinc dubtes seriosos i no tinc gaire clar que la societat, en sentit genèric, reflexioni sobre l'educació des de la perspectiva ideològica. Estic convençut que, perquè es doni una reflexió sobre l'educació i hi pugui haver innovacions i canvis, hem de treballar per originar nous comportaments i modificar actituds en els més atrinxerats dels ciutadans, dels professionals i de l'Administració. És necessari qüestionar i posar de manifest cada dia als centres educatius i a la societat tot un seguit de principis obsolets que encara solen constituir avui els pilars als quals agafar-se com si d'això depengués la seva vida professional i social (sovint hom no es creu que l'educació és una lluita entre cultures).

>>>Xavier Besalú: No sé si l'educació és la clau de volta del futur, però ja m'està bé la centralitat de l'educació, perquè si bé és evident que cap sistema educatiu no pot transformar la societat tot sol, també ho és que cap canvi serà durador i donarà fruits si es fa al marge de les consciències i del saber de les persones. A la inversa, els canvis estructurals són imprescindibles, però no suficients, per poder bastir societats més lliures i més justes, sobretot si es fan tractant les persones com a objectes i no com a subjectes. En aquest sentit, iniciatives com la recent "Convocatòria social per l'educació a Catalunya" van en la bona direcció.

3

Penseu que hi ha fórmules magistrals, és a dir, pensades per a un territori i per a uns ciutadans en concret? Penseu que es podrien aplicar de manera immediata o, en tot cas, quin termini ens podem permetre per solucionar els problemes que tenim plantejats?

>>>Josep Maria Terricabras: Evidentment, no. No hi ha fórmules magistrals ni receptes infal·libles que es puguin aplicar arreu, de seguida i amb èxit. Però hi ha uns quants "genèrics" que algú podrà dubtar si fan bé, però que ningú no podrà dubtar que no fan mal. I això ja me'ls fa recomanables. Entre ells –i s'haurien de concretar, d'"implementar", és clar– assenyalaria els següents:

- Diàleg familiar en què s'aprenquin hàbits, però també el raonament i la tolerància.
- Aprenentatge escolar massiu, el temps que calgui, de la llengua i de llengües, inicialment no a través de la gramàtica teòrica, sinó de

la pràctica lingüística més rica i variada possible.

- Aprenentatge escolar del propi entorn (físic i natural, històric, cultural), perquè qui coneix l'entorn l'estima, el respecta o el vol canviar, i perquè, en època de globalització, no hem de voler ciutadans provincians.

- Un batxillerat –per dir-ho així– no especialitzat, sinó fortament pluridisciplinari i integrat.

- Estudis universitaris en què els estudiants amb rendiment acadèmic reconegut –tenint en compte també, és clar, la seva situació social– disposin de beques que els permetin lliurar-se al plaer del treball intel·lectual. Cap universitari català no hauria d'acabar la carrera sense haver anat a passar un curs acadèmic avaluat (no un Erasmus!) en una universitat estrangera.

- Replantejament complet de la formació de mestres, professors, periodistes, metges, advocats, jutges, policies, i de tots aquells que fan un servei públic. S'hauria d'aclarir –encara no s'ha fet– en què ha de consistir aquest servei i quines formes diverses pot adoptar.

Només aquests cinc genèrics no ens curarien la malaltia, però estic segur que ens farien baixar la febre.

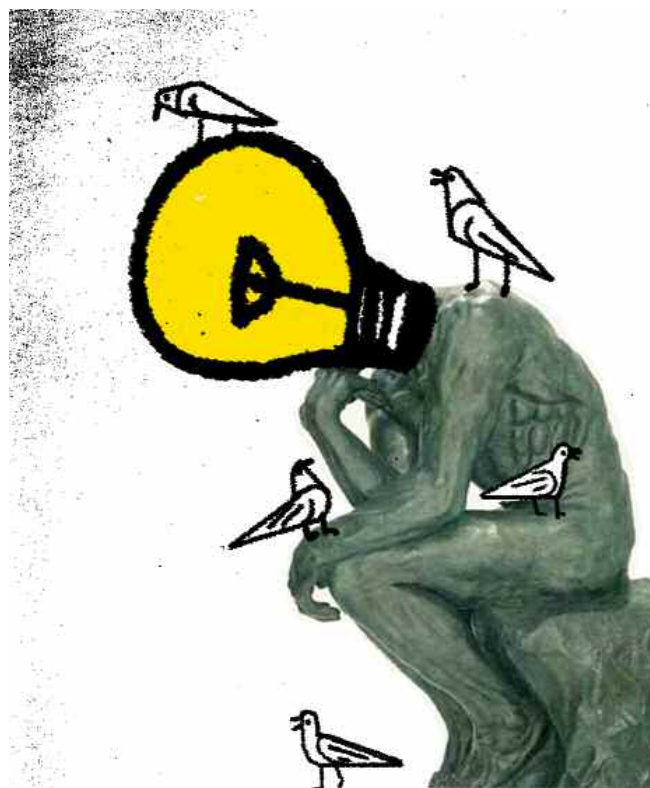
>>> Meritxell Estebanell: En el món educatiu no crec que hi hagi fórmules magistrals. Ni per a aquest ni per a qualsevol altre territori. Però sí que crec que hi ha condicions que poden facilitar l'obtenció de millores en els resultats i també crec que per cercar solucions cal considerar les particularitats dels ciutadans per als quals es busquen.

Parlar de terminis em resulta molt difícil perquè en el món de l'educació hi ha tantes variables capaces de generar dificultats que quan se n'hagin superat algunes segur que ja n'hauran aparegut unes altres. Crec que del que es tracta és d'anar treballant, tant com sigui possible, per millorar les condicions que permetin facilitar els processos de formació i ensenyament i anar resolent, al més aviat possible, les dificultats que vagin apareixent. Segur que poder disposar de recursos personals i materials suficients pot influir notablement en la resolució parcial o total d'alguns problemes. I gaudir de la màxima llibertat i autonomia per prendre les decisions, comptant, evidentment, amb el suport institucional adequat, pot permetre actuar amb decisió i eficàcia.

>>> Paco Jiménez: No he cregut mai de manera genèrica en fórmules educatives magistrals per als ciutadans d'un territori en concret. Crec que el sistema educatiu d'un país, de qualsevol país, hauria de ser capaç de donar resposta a les necessitats educatives de tots els seus ciutadans sense exclusions.

Crec, també, que l'educació ha de treballar per continuar provocant sotracs socials malgrat les resistències i les tendències contràries als canvis que la realitat ens imposa dia a dia. Estic convençut que s'han de produir nous plantejaments que generin la descomposició d'interpretacions monolítiques i hegemòniques que consideren pressupòsits basats en criteris d'uniformitat i homogeneïtat, que és el mateix que dir en criteris de segregació. No sé si la manera d'aplicar les mesures i els terminis tenen gaire importància, potser centraria la meua preocupació a afirmar que educar en una escola i en una societat per a tothom és una veritable exigència pedagògica que ha de fer possible que l'educació pugui oferir, per un costat, un conjunt de serveis a totes les persones, i per un altre, l'oportunitat de perfeccionament i actualització als professionals dels diferents nivells educatius.

>>> Xavier Besalú: Sincerament, no crec que hi hagi ni fórmules magistrals ni solucions immediates a problemes socials complexos, que no es poden abordar només des de l'expertesa, com si ens trobéssim davant d'un cas d'enginyeria social. Hem viscut prou per comprendre que els pretesos mons feliços o les societats científicament regulades no són, en el millor dels casos, sinó somnis inassolibles i, en el pitjor, noves formes d'esclavatge i servitud. Dit això, però, sí que tenim l'obligació de sotmetre a discussió pública algunes evidències suficientment contrastades i de prendre democràticament les decisions que considerem més pertinents i eficaces, sabent però que hauran de ser permanentment avaluades i revisades perquè les fórmules màgiques i generalistes s'avenen poc amb societats geloses de la seva llibertat i de la seva diversitat interna com afortunadament és la catalana.

>>> Josep Maria Terricabras,
director de la Càtedra Ferrater Mora

>>> Meritxell Estebanell,
directora de l'ICE

>>> Paco Jiménez,
degà de la Facultat d'Educació
i Psicologia de la UdG

>>> Xavier Besalú,
professor de pedagogia de la UdG